

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ЦЕНТР ГУНГАРОЛОГІЇ**

**UKRÁN OKTATÁS- ÉS TUDOMÁNYÜGYI MINISZTERIUM
UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM
UKRÁN-MAGYAR OKTATÁSI-TUDOMÁNYOS INTÉZET
HUNGAROLÓGIAI KÖZPONT**

ACTA HUNGARICA

2018, XXIII-й рік видання

XXIII. évfolyam, 2018

**Ужгород – Ungvár
2018**

80[=1612+=511.141]:008

Авторський знак: B40

АНОТАЦІЯ

Acta Hungarica. Збірник наукових статей
(Відп. ред. **Лизанець П. М.** – Ужгород: ПП
“Аутдор –Шарк”, 2018.- 329 с.)

У журналі Acta Hungarica вміщено наукові доповіді, виголошені на Міжнародній науковій конференції з нагоди 30-річчя Центру гунгарології УжНУ. Доповіді присвячено актуальним питанням мовознавства, літературознавства, міжмовним і міжлітературним контактам. Видання розраховане на науковців, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів та студентів.

ANOTÁCIÓ

Acta Hungarica. Tudományos cikkek gyűjteménye
(Főszerkesztő: **Lizanec Péter.** – Ungvár: PP “Autdor –Shark”,
2018.- 329 old.)

Az Acta Hungarica folyóirat jelen számában az UNE Hungarológiai Központja fennállásának 30. évfordulója tiszteletére rendezett nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások szerepelnek. Az előadások nyelvtudományi, irodalomtudományi, nyelvközi és irodalomközi kapcsolatok témakörben jelennek meg. A kiadványban felsőoktatási intézmények tudósai, oktatói, aspiránsai és diákjai tudományos eredményei vannak publikálva.

Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ “Ужгородський національний університет” від 21 грудня 2017, протокол № 14

Kiadásra ajánlotta az Ungvári Nemzeti Egyetem Tudományos Tanácsa
2017.december 21, 14 sz. jegyzőkönyv.

© ЦЕНТР ГУНГАРОЛОГІЇ 2018

© HUNGAROLÓGIAI KÖZPONT 2018

ISBN 978-617-7132-82-9

***Nyelvek, irodalmak és kultúrák
kölcsonhatása a globalizáció
korában***

***Az Ungvári Nemzeti Egyetem Hungarológiai Központja
30. évfordulója alkalmából megrendezett nemzetközi
tudományos konferencia előadásai***

2018. január 12–14.

Ungvár – 2018

Взаємовплив мов, літератур і культур в епоху глобалізації

***Доповіді міжнародної наукової конференції,
присвяченої 30-річчю Центру гунгарології***

12-14 січня 2018 р.

Ужгород – 2018

ЗМІСТ TARTALOM

ДОПОВІДІ, ВИГОЛОШЕНІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Лизанець Петро. Гунгаристика в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку	7
Holger Fischer. A hungarológia helyzete Németországban – siker és kudarc között	24
Мушкетик Леся. Українсько-угорські контакти у фольклорі Закарпаття: теоретичні та практичні аспекти досліджень.....	33
Zoltán András. Miért éppen <i>fog</i> a jövő idő segédigéje?.....	42
Барчан Валентина. Світогляд Юрія Станинця	48
Фабіан Мирослава. Системно-структурна організація етикетного лексико-семантичного поля в українській, угорській та англійській мовах	60
Мегела Іван. Рецепція віденського «модерну» в Україні.....	69

СЕКЦІЯ МОВОЗНАВСТВА NYELVTUDOMÁNYI SZEKCIÓ

Horváth Katalin. Zoonimák a kárpátaljai magyar népi frazémákban	78
Györke Magdolna. A vallásos hitvilág szavai a frazémákban az ungvári járási Kiskejőcön és Tiszaágteleken	86
Zékány Krisztina. Dombnevek a mai Ungvár területéről	95

Nagy Natália. A diákság beszéde szóhasználati jellemzők alapján	103
Dudics Lakatos Katalin. A helyi nyelvváltozatok funkciói kárpátaljai magyar iskolákban	114
Lechner Ilona. »Nem vagyok egy Teréz anya.«Erkölcsei eszményképek személyneveinek metonimikus használata a magyar nyelvben	121
Nagy Alexandra. A magyar helyesírásban bekövetkezett változtatások az elmúlt 60 év során	134
Jaczkovics Marianna. A magyar mint idegen nyelv tanításának néhány problémás kérdéséről	141

СЕКЦІЯ МІЖМОВНИХ КОНТАКТІВ NYELVI KAPCSOLATOK SZEKCIÓ

Сабадош Іван. Відображення угорсько-українських (слов'янських) міжмовних контактів у ботанічній лексиці в ретроспекції	151
Штефуца Вікторія. Угорські особові назви як запозичення в говорах української мови на матеріалах українсько- молдавських грамот XIV–XV століття	159
Turisz Ingrid. Német-magyar nyelvi kultúrális kapcsolatok Kárpátalja területén a múltban és a jelenben	171
Барань Єлизавета. «База даних українсько-угорського словника» та «Угорсько-український словник» за редакцією Іштвана Удварі як цінні лексикографічні праці	183
Юсип-Якимович Ю.В. – Ладченко М.М. Оноματοпоетичні утворення як система універсалій в індоевропейських та угро-фінських мовах	191

Márku Anita. Kontaktusjelenségek a kárpátaljai magyarok
internetes nyelvhasználatában 204

Шоля Іванна. Репертуар найуживаніших імен ужгородців
у періоди перебування Закарпаття у складі
Угорщини 215

Abonyi Andrea Tímea. Német jövevényszavak vizsgálata
egy hiánypótló szótár tükrében.....225

СЕКЦІЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА IRODALOMTUDOMÁNYI SZEKCIÓ

Hulpa Diána. Arany János műveinek ukrán nyelvű fordításai.....234

Кузьма Оксана. Поетика циклу «Мої пейзажі зимові»
С. Черкасенка 245

Талабірчук Оксана. Особливості літературного етюду в
малій прозі Ласла Балли.....252

Чонка Тетяна. Розвиток загальнолюдських моральних
цінностей у процесі навчання сучасної української
літератури 257

Шинкар Іван, Снъозик Ганна. Жанрова матриця роману-
епопеї в українському літературознавстві 266

Снъозик Ганна. Творчість Федора Потушняка в контексті
української літератури 274

Товт Ольга. Типологія жіночих характерів у драматургії
М. Костомарова 278

Csuka Emőke. A Három arany nyelvész c. (Lizanec Péter
szerkesztésében megjelent) népmesegyűjtemény valódi
meséinek tematikai elemzése.....284

Тиховська Оксана. Відображення культу Сонця у світогляді українців Закарпаття	292
--	-----

СЕКЦІЯ ЛІТЕРАТУРНИХ КОНТАКТІВ **IRODALMI KAPCSOLATOK SZEKCIÓ**

Кордонець Олександр. Угорщина часів першої світової війни очима українського біженця (на матеріалі творів Богдана Лепкого)	301
Барчан Олеся. Етнографія як аспект публіцистики Василя Гренджі-Донського	311
Лавер Тімея. Основні мотивні ряди поетичного світу Ласло Надя та Ліни Костенко	320

БАРАНЬ ЄЛИЗАВЕТА
(Берегово)

**«БАЗА ДАНИХ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКОГО СЛОВНИКА»
ТА «УГОРСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК» ЗА
РЕДАКЦІЄЮ ІШТВАНА УДВАРІ ЯК ЦІННІ
ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ПРАЦІ**

Із 1992 року над створенням сучасного словника почали працювати співробітники кафедри української та русинської філології Ніредьгазького інституту. Іштван Удварі опублікував *«Базу даних українсько-угорського словника»* (Ніредьгаза, 2000-2003), у якій число реєстрових слів сягає 92 тисяч, що, як дізнаємося з передмови до виданого пізніше *«Угорсько-українського словника»*, «можна назвати бібліографічною рідкістю». Вихід у світ цього словника був дуже важливою подією, оскільки з 1963 року не з'являлося нічого подібного, хоча з часу проголошення незалежності України в 1991 році таке видання могло стати незамінним при вивченні державної мови для закарпатських угорців, які до цього часу не вивчали українську.

У передмові до останнього тому (а щодо часу видання – першого) головний редактор І. Удварі зазначив таке: «На початку 1998 року я вирішив збагатити українську славістичну літературу українсько-угорським словником. Як дослідник та викладач-практик, я відчув нагальну потребу створення такого словника. Слід зауважити, що досі вже з'явилася низка галузевих словників, але жоден з них не відповідає сучасним вимогам ні за якісними, ні за кількісними параметрами» (Udvari 2000: 5).

Усі причетні до його видання науковці мають великий досвід лексикографічної роботи. Мовознавець Іштван Ковтюк уже понад 40 років викладає у вищих навчальних закладах Закарпатської області, його наукові зацікавлення пов'язані з проблемою українсько-угорських міжмовних контактів. Ангела Гедеш та Леся Мушкетик досліджують угорсько-українські літературні та етнографічні зв'язки. Андрея Абоні, Мігай Капраль і Рената Романюк – викладачі колишньої кафедри української та русинської філології Ніредьгазького інституту. Укладач Іштван Удварі – доктор Академії наук Угорщини, автор численних наукових публікацій і монографій – своєю видатною дослідницькою діяльністю започаткував і довів до результату актуальне вже давно угорсько-/українське лексикографічне видання.

Словник побудований за алфавітно-гніздовим принципом. Реєстрове слово набрано жирним шрифтом. Згідно з угорською лексикографічною традицією, омоніми подаються в окремих словникових статтях і позначені арабськими індексовими цифрами. До кожного реєстрового слова подано парадигми угорською мовою, у випадку слів, які належать до кількох частин мови, дається пояснення, яке вказує на приналежність слова до конкретної частини мови: *ба́жаний* 1. *tn* [прикметник]; 2. *fn* [іменник]; *лсповий* 1. *tn* [прикметник]; 2. *лспові fn* [іменник]; *ліснсчий fn* [іменник]; *марш fn* [іменник], *isz* [вигук]; *мсмо hat* [прислівник], *elölj* [прийменник]; *безсорóмно hat* [прислівник]; *в elölj* [прийменник]; *гей-гей isz* [вигук], *як-óт ksz* [сполучник], *msz* [частка]. До іменників подано форму родового відмінка однини, указано чергування голосних та приголосних, випадання звуків; ремаркою *prag* позначено невідмінювані іменники із вказівкою їхнього роду; іменники категорії *pluralia tantum* мають позначку *tb*. Прикметники подано у формі чоловічого роду; форми жіночого і середнього роду указано лише при субстантивованих прикметниках, до прикладу, *майбетній* I. *tn* [прикметник], *майбетне* II. *fn* [іменник]. За правилами української лексикографії, дієслова подано у формі інфінітива, а угорський відповідник – у формі третьої особи однини. Укладачі зазначили, що носіям угорської мови засвоювати видові форми дієслова складно. Тож у словникових статтях спочатку подається форма недоконаного виду, потім слідує форма доконаного виду, якщо ж у процесі дієвідмінювання відбуваються зміни, то подаються форми 1, 2 особи однини та 3 особи множини. Окремими словниковими статтями подано похідні від дієслів дієприкметники, а також прислівники, утворені від різних частин мови.

До шеститомної бази даних з'явилося видання «Словозміна української мови», автором якого є Олександр Тараненко (Ніредьгаза, 2003). Було вирішено додати до словника таблиці відмінювання та дієвідмінювання відповідно до традицій угорської лексикографії «з метою якомога повнішої характеристики особливостей відмінювання та дієвідмінювання слів української мови» (див. розділ «Словозміна української мови»). Проект обговорення та лексикографічної апробації, С. 11). Типи відмінювання побудовані з урахуванням флексійних, морфологічних та акцентних підтипів. Олександр Тараненко подає навіть одиничні зразки відмінювання, а також варіанти відмінювання слів. Розподіл іменників за особливостями словозміни здійснюється на основі їх групування за чотирма типами відмінювання, а в межах першої та другої відмін також за належністю до твердої, м'якої та мішаної груп відмінювання. Наступні лінії розподілу іменників здійснюються за належністю

до категорій істот – неістот; за особливостями непрямих відмінків (насамперед родового, кличного та місцевого), морфологічних змін та переміщення наголосу при відмінюванні. Парадигми прикметників розглядаються за характером кінцевого приголосного основи (тверду і м'яку групу відмінювання), окремо виділяються прикметники на *-лсций*. Парадигми дієслів визначаються за характером особових закінчень в однині і множині теперішнього або майбутнього часу (дієслова I дієвідміни поділяються на 8 структурних класів, а дієслова II дієвідміни – на чотири класи), окремо виділяються атематичні дієслова.

У словнику в рамках словникової статті наводиться традиційно прийнята для слів різної частини мови граматична парадигма. Укладачі мали на меті до кожного заголовного слова додати цифровий або цифрово-літерний індекс, що відсилає користувача до певної таблиці. Однак відповідний індекс наводиться лише до заголовних слів першого тому (А–Б). До прикладу, при заголовному слові *апóстол*, *-а* індекс відсилає нас до таблиці 19 «Словозміни», де уміщено зразок відмінювання іменників чоловічого роду назв істот II відміни твердої групи з кінцевим приголосним у називному відмінку із закінченням *-е* в кличному відмінку на прикладі іменника *студéнт*; при заголовному слові *багнєстий* індекс відсилає нас до таблиці 58 «Словозміни», де подано зразок відмінювання прикметників твердої групи чоловічого, жіночого і середнього родів на прикладі прикметника *старсй*; при заголовному слові *благáти* індекс відсилає нас до таблиці 81, де уміщено зразок дієвідмінювання дієслів I дієвідміни із суфіксом *-а-* (графічно також *-я-*) в інфінітиві і *[-aj- (-яj-)]* у теперішньому та майбутньому часі на прикладі дієслова *пукáти*.

Шеститомний словник Іштван Удварі назвав «базою даних до українсько-угорського словника». Із назви випливає, що він містить велику кількість лексем та їх угорських відповідників.

Розглянемо розмаїття заголовних слів.

Окремими словниковими статтями подано назви осіб за професією чи видом діяльності: *абсолютсст* – *абсолютсстка*, *автомáтник* – *автомáтниця*, *аквалеріст* – *аквалерістка*, *меценáт* – *меценáтка*. Є в реєстрі і складноскорочені слова та аббревіатури: *ветінститет* (ветерина́рний інститет), *ветлікар* (ветерина́рний лікар), *ВЦРПС* (Всесо́зна центра́льна ра́да професі́йних спіло́к), *дипкупé* (дипломатське купé), *диппóшта* (дипломатська по́шта), *комбікóрм* (комбіно́ваний корм), *лісгóсп* (лісовé господа́рство), *машбюро́* (машинне бюро́), *медпенкт* (медський пункт), *медсанба́т* (ме́ди́ко-саніта́рний бата́льйо́н), *райви-*

конко́м (райо́нний вико́навчий коміте́т), СНІД (синдро́м набу́того імено-дефіциту), *фінві́дділ* (фіна́нсовий ві́дділ), ЦРУ (Центра́льне Розвідува́льне Управлі́ння).

Окрім загальноновживаних, до реєстру ввійшла значна кількість діалектних лексем: *адс-но*, *а́йкало*, *барабо́ля*, *бокóр*, *бокора́ш*, *бокора́н*, *бубні́й*, *бузько́*, *бенда*, *бердей*, *ва́тра*, *верзен*, *вуй*, *вуйко*, *габа́*, *гавка́ч*, *га́йно*, *галайда́*, *зглядь*, *ка́вка*, *каба́т*, *каса́рня*, *кулика́ти*, *кентуш*, *ле́й-бик*, *мала́й*, *ма́нта*, *маці́*, *нанашко*, *напра́вду*, *нара́з*, *пуга́р*, *скоро́ліски* (*Galanthus nivalis*), *фа́йний*, *фала́т*, *фа́нтя*, *фра́снути*, у складі сполучення *фра́снути по голові́*, *чічка*, *чкурнети*, *шкама́ток*, *шкраб*, *шльо́гати*, *штуде́рний*, *шуга́*, *шуга́й*, *яксня*. Наводяться приклади просторіччя: *бага́цько*, *базарува́льник*, *башковстий*, *баден*, *люд*, *жона́*, *дире́кторка*, *дире́кторша*, *ка́верза*, *каламетник*, *карлічитися*, *кв́ацати*, *пряме́м*, *пуза́нь*, *пустоплі́с*, *шмсга*, *шпéтити*, *шпéтний*, *шукансна*, *шери-мери*. Серед реєстрових слів чимало історизмів: *гайдама́ка*, *га́лли*, *е́ллін*, *ке́сар*, *Комінте́рн* (Комуністичний Ітернаціона́л), *лях*, *наркомáт* (наро́дний комісаріáт), *наро́дник*, *радянський*, *пуні́йці*, *пушка́р*, *скіпетр*, *скі́пщина*, *ча́та*, *чекі́ст*, *шиша́к*, у тому числі й назви історичних топонімів (*Австро-Уго́рщина*, *Раді́нський Соі́з* (при заголовному слові *раді́нський*), *Прессі́я*, *Чехослова́ччина*) та історичних астіонімів (*Єкатериносла́в* (з 1926 року *Дніпропетро́вськ*, з 2016 року *Дніпро́*). Зафіксовано й архаїзми: *ара́п*, *бо́нна*, *борть*, *бриг*, *брскнути*, *бусурма́н*, *казема́т*, *каліта́*, *камердснер*, *псар*, *пуд*, *пещення*, *сидеха*, *шмеклер*, *јхонт*. Неологізми початку ХХІ століття теж залучено до словникового реєстру – зокрема слова, пов'язані з сучасними інформаційними технологіями: *диске́та*, *дисково́д*, *файл*, *фа́йловий*, *факссмі́ле*.

У словнику широко представлена сакральна лексика, до прикладу, *Богоро́диця*, *богослужі́ння*, *бого́в*, *бо́жий*, *Всеви́шній*, *севиді́щий*, *ка́зання*, *Покро́ва*, *про́ща*, *Псалтср*, *сінь*, *Спас*, *Трі́йця*; заголовне слово *Бог* введено до складу таких сполучень: *д́жувати Бо́гу*, *хвалсти Бо́га*, *Бо́гом бере́жений*, *боронс* або *кри́й Бо́же*, *не дай Бо́же*, *ра́ди Бо́га*, *Бог на по́міч*, *хай Бог мслує*, *побі́йся Бо́га!*, *спасс нас*, *Бо́же*, *дай Бо́же*, *хай Бог простсть*, *Бог взяв когó*, *іді́ть з Бо́гом*, у складі фразеологічної одиниці *ні Бо́гу свічка* *ні чо́рту кочерга́*, (*жити*) *як у Бо́га за дверсма*.

Терміни позначено ремаркою відповідної галузі науки і техніки: *сигніфіка́т*, *сингармоні́зм*, *фле́ксія*, *флектсвний*, *фоне́ма*, *фонематсчний*, *фрикатсвний* *puelv* [мовознавчі], *зволóжувач*, *звукоме́трія*, *шнек*, *шпунт*, *штабелеуклада́ч* *tűsz* [технічні]; *реалізаці́йний*: *реалізаці́йна ціна́*, *реінвестува́ти*, *реміте́нт* *ker* [комерційні]; *регреа́нт* *jog* [юридичний], *рефра́ктор* *csill* [астрономічний], *рівнокетник*, *декае́др* *mat*

[математичний], *сказ орв* [медичний]. До реєстру залучено лексеми, які належать до певних тематичних груп. До прикладу, назви рослин, подекуди навіть рідкісних: *alp* (*Acorus calamus*), *альбатрós* (*Diomedea*), *аніс* (*Pimpinella anisum*), *брат-і-сестра* (*Melanpyrum*), *вѣрес* (*Calluna vulgaris*), *лепешнік* (*Glyceria*), *лінея* (*Lonicera*), *мати-й-мачуха* (*Tussilago farfara*).

Угорський читач має можливість ознайомитися з назвами та термінами, які стосуються історії української культури, до прикладу: *вóлок* – földrészleg a XV–XVII. században Galíciában; *гайдама́ка* – hajdamák <kozák felkelő a XVIII. sz.-ban; ukrán lovas katona az 1918–1920-as polgárháborúban>; *Дина́мо*, *гагілки* – ukrán népi alkalmi dalok; *гуцелка* – 1. hucul; 2. huculka <néptánc>; 3. hímezett férfiing; *київське «Дина́мо»* – futballcsapat, a kijevi Dinamo csapata, *Лівобере́жна Україна* – balparti Ukrajna, *шестдесітництво* – az ukrán értelmiség hatvanas években jelentkező mozgalma; *слобідський* – szabadfaluhoz tartozó, *Слобідська Україна* – Szlobodai Ukrajna.

До заголовних слів залучено багато стійких зворотів. До прикладу, *ба́йдики* у складі фразеологічної одиниці *бити ба́йдики*; *ба́рки* – *взјти* або *схопсти* за *ба́рки кого́*; *гак* – *настро́мити наживку на гак*; *закинути гак на ко́го*; *тут йоме й гак*; *гарячий* – *пійма́ти на гаря́чому*; *під гаря́чу реку*; *вспа́ти гаря́чих*; *га́спид* – *га́спид їх зна́є*; *неха́й йому́ га́спид*; *до га́спиду*; *се́рце* – *бра́ти до се́рця що́*; *бра́ти за се́рце*; *бети без се́рця*; *бути не до се́рця*; *ві́дда́ти се́рце кому́*; *ві́дійшло́* або *ві́длягло́ від се́рця*; *да́ти се́рцю во́лю*; *ді́йнети до се́рця*; *запропо́нува́ти кому́ руку́ й се́рце*; *ма́ти се́рце на* або *про́ти ко́го*; *ча́рка* – *ча́рка терпі́ння перепóвнилась*, *загляда́ти в ча́рку*, *перехили́ти ча́рку*, *під ча́ркою*; *затуманюва́ти / затума́нити* – *затуманюва́ти о́чі кому́*.

Подекуди в лексиці та орфоєпії спостерігається вплив російської мови: *чорнозе́м* замість *чорно́зем*, *чорнослєв* замість *чорно́слив*, *бажа́ючий* замість *охóчий* чи *заціка́влений*, замість *викóнуючий* *викóнувач*; окремими заголовними словами вжито *головнокома́ндуючий* і *головнокома́ндувач*, доцільно вживати лише друге; *заві́дуючий* варто уникати, замість нього вживати лише *заві́дувач*; русизм *наступáючий* варто уникати, замість нього слід вживати введене до реєстру слово *прийде́шній*; заголовне слово *про́тяг* введено до складу сполучення *на про́тязі столі́ть*, рекомендуємо вживати *про́тягом столі́ть*; замість *учбо́вий* у складі словосполучення *програ́ма*, *за́клад* доцільно вживати *навча́льний* (*навча́льна програ́ма*, *навча́льний за́клад*); заголовне слово *відно́шення* вжито помилково у сполученні *це не ма́є ні́кого відно́шення до чо́го*, доцільно – *це не ма́є ні́кого стосенку до чо́го*.

Як продовження цієї роботи завдяки старанням Іштвана Удварі і його співробітників побачив світ сучасний двотомний «Угорсько-український словник» (2005: I. A–Ly, 2006: II. M–Zs). Цільовою аудиторією цього лексикону є угорськомовні особи, які ставлять за мету вивчити українську мову на базовому, середньому чи вищому рівнях. При цьому принцип будови угорських заголовних слів такий, що добре прислужиться і тим користувачам, для яких українська є рідною. Загальна кількість реєстрових слів у двох томах перевищує 71 тисячу. До сьогодні це найоб'ємніший та найповніший угорсько-український словник (детальніше: Bárány 2006, 2007).

У передмові до словника Іштван Удварі розповів про результати, які були досягнуті в рамках лексикографічної програми в Ниредьгазькому інституті. У примітках укладач знайомить користувачів із будовою словникових статей, пояснює скорочення та позначки, а також додає список найважливіших джерел. Словникові статті побудовані таким чином: біля слів перед українським відповідником подано інформацію про відмінювання, належність слова до певної частини мови та групи лексики за значенням, наприклад: *előkelőség* -et, -e, -ek 1. здатність, зверхність -ності; величавість -вості 2. [nemeslelkűség] благородство -ва; вишуканість -ності 3. [személy] високопоставлена особа. Також подаються форми множини родового відмінка: *gyerek* дитина -ни, *ömi* -тей; *láb* нога, ноги.

Сучасну лексику, що набула поширення завдяки технічному прогресу, представляють такі слова, як *CD* (*cédé*), *CD-lejátszó* (*cédé-lejátszó*), *CD-lemez* (*cédélemez*), *CD-ROM-meghajtó* (*cédémeghajtó*), *CD-tartó*, *e-mail*, *e-malez*, *e-mailezés*, *fájl*, *DJ* (*disc-jockey*), *display*. Тут відзначимо, що варто було поряд зі словом «*fájl*» вказати і словосполучення «*csatolt fájl*», оскільки ні із реєстрового слова «*fájl*», ні із реєстрового слова «*csatolt*» не випливає, що з поданих українських відповідників до слова «*csatolt*» – включений, приєднаний, прикріплений, прикладений, доданий – у цьому випадку як стале стійке словосполучення використовується тільки «прикріплений файл». Серед нової економічної лексики до угорських слів із початковим *marketing*- подано 16 українських словосполучень-відповідників. Цінність словника вбачаємо і в тому, що сюди залучено такі міжнародні неологізми, як *Mac*, *megabájt* (АБО *megabit* чи *megabyte*), *pen-komputer*, *penputer*, *printel*, *printer*, *printerhenger*, *web*, *web-böngésző*, *weblap*, *webszerver*, оскільки нині життя вже майже неможливо уявити без цих предметів і понять, за якими здебільшого закріпилися назви-англіцизми.

У словнику наводяться й географічні назви: *Ázsia, Debrecen, Luxemburg, Litvánia, Szardínia, Tibet, Tiszántúl* тощо, однак зустрічаються також назви країн, що на сьогодні вже стали історизмами (наприклад, *Csehszlovákia, Jugoszlávia*). Серед заголовних слів є чимало угорських аббревіатур і складноскорочених слів, наприклад: *APEN* [*Adó-és Pénzügyi Ellenőrző Hivatal*] – Управління податкового і фінансового контролю, *ÁVÜ* [*Állami Vagyongügynökség*] – Державне агентство власності, *MÁV* – Угорська державна залізниця, *MGK* – Економічна палата Угорщини, *OTP* – Ощадний банк Угорщини) *URH* – *UKX* [ультракороткі хвилі]. Необхідно відзначити, що серед реєстрових слів у словнику вказуються і здрібніло-пестливі форми власних імен, до яких подаються українські зменшувально-пестливі відповідники, наприклад: *ANTI* – Антал [*ukrán megfelelője Антон*], *Bandi* – Андраш, *Misi* – Мишко, *Pali* – Павлик, *Panni* – Ганнуса. Хоча такі аналогії не завжди виправдані.

Укладачі словника подбали, аби до фразеологічних одиниць подавалися фраземи-відповідники, що використовуються в іншій мові. Так, до заголовного слова «*Marci*», що позначає ласкаву форму чоловічого імені додається стійкий зворот «*él, mint Marci Hevesen*», відповідником до якого вказаний український фразеологізм «*качається, як сир у маслі*». Відрадно, що вміщені у словнику і зразки сленгових лексем, наприклад: *diri* – *direktor* ‘директор’.

Закарпатським угорцям особливо приємно читати українські відповідники історичних назв населених пунктів, що використовувалися до Тріанонського мирного договору. Це, наприклад, *Ungvár* – Унгвар (звичайно, поряд з офіційним *Ужгород*), прикметник унгарський ‘*ungvári*’. Було б доцільно вказати й інші історичні відповідники назв давніх угорських міст, таких, як, наприклад, *Beregszász* (Берегсас, офіційно українською *Берегове*), *Munkács* (Мункач, офіційно українською *Мукачеве*, але часто навіть і в українських текстах зустрічаємо закарпатські варіанти Берегово та Мукачево), *Szőlős* (Севлюш з 1946 року офіційно як буквальный переклад – Виноградів). Для нас дуже цінним є і те, що в словнику трапляються пояснення значень, якими користуються закордонні угорці, як, наприклад, у випадку реєстрового слова «*szigorlat*» (2. [у закордонних угорців] ‘з’алік’, згідно з яким це значення використовується тільки в закарпатському діалекті угорської мови).

Таким чином, можемо стверджувати, що при укладанні редакційного Іштваном Удварі «Угорсько-українського словника» була здійснена величезна робота. Продовжуючи кращі традиції Ласлова Чопея, науковець разом із колегами створив словник світового рівня, що збагатив культурну спадщину народів, які живуть поруч у Карпатському басейні.

Серія редагованих Іштваном Удварі українсько-угорських та угорсько-українських словників є серйозною допомогою для угорців під час вивчення української мови, а також прислужиться і українцям при вивченні угорської.

Джерело

U d v a r i I s t v á n *Ukrán–magyar szótári adatbázis I–VI. Glossarium Ukrainicum 2–7.* Nyíregyháza. 2000–2003.

U d v a r i I s t v á n *Magyar–ukrán szótár I–II. Glossarium Ukrainicum 8.* Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, Nyíregyháza. 2005–2006.

Література

Т а р а н е н к о О . О . *Словозміна української мови. Ige- és névszóragozás az ukrán nyelvben.* Glossarium Ukrainicum 8. Ніредьгаза – Nyíregyháza, 2003.

Б а р а н ь Е р з с е б е т , *Udvari István Magyar–ukrán szótár 1. A–Ly.* (2005) Magyar Nyelv № 102. Budapest, 2006. – С.108–110.

Б а р а н ь Е р з с е б е т , *Udvari István Magyar–ukrán szótár 2. M–Zs.* (2006). Magyar Nyelv № 103. Budapest, 2007. – С. 502–504.

Kiemelkedő lexikográfiai munkák: az Udvari István által szerkesztett Ukrán-magyar szótári adatbázis és Magyar-ukrán szótár

1992-től a Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Tanszék munkatársai kezdtek el dolgozni egy korszerű szótár létrehozására irányuló munkálatokban. Udvari István szerkesztésével elkezdődtek és befejeződtek a hat kötetben kiadott *Ukrán–magyar szótári adatbázis* (Nyíregyháza, 2000–2003) munkálatai, amelyben a szócikkek száma mintegy 92.000. A szótár megjelenése kulcsfontosságú volt, mivel 1963 óta nem adtak ki hasonlót. E munka folytatásaként Udvari István és munkatársai fáradságos munkájának eredményeként egy korszerű, kétkötetes *Magyar–ukrán szótár* látott napvilágot (2005: I. A–Ly, 2006: II. M–Zs). A két kötet szócikkeinek száma együttesen meghaladja a 71.000. Mindezidáig ez a legterjedelmesebb és legbővebb magyar–ukrán szótár.